SAMLAREN

TIDSKRIFT

FÖR

SVENSK LITTERATURHISTORISK FORSKNING

NY FÖLJD. ÅRGÅNG 14

1933

UPPSALA 1933

SVENSKA LITTERATURSÄLLSKAPET

Detta verk har digitaliserats. Bilderna av den tryckta texten har tolkats maskinellt (OCR-tolkats) för att skapa en sökbar text som ligger osynlig bakom bilden. Den maskinellt tolkade texten kan innehålla fel.

UPPSALA 1933
ALMQVIST & WIKSELLS BOKTRYCKERI-A.-B.
3337

FRÖDINGS SVAR PÅ LEVERTINS ANGREPP.

AV

OLOF GJERDMAN.

Frödings dikt *Förrädarn* offentliggjordes första gången i Karlstads-Tidningen för den 6 februari 1892. Den heter där *En nidvisa* och lyder:

En nidvisa.

Döm, Normandie, och döm, Provence,
döm, Frankrike, hans skuld,
den mans, som stal la gaye science,
och sålde den för guld!

Döm, Frankrike, den man, som spillt
sin sång på lögn för lön,
döm, sköna Frankrike, ej milt
Bertrand Dumont de Meune!

Hans sång var stolt i yngre år,
ej krympt och vingestäckt,
hans sorg var stark och sann som vår,
hans glädjetrots var käckt.

Men det var sken och lögn och lek
— vid första nådeblick
från Karl av Valois han svek
sin fria konst och gick.

Nu smyger han i trapporna
bland hovets andra hjon,
som gå och vända kapporna
för vinden från en tron.

Nu sjunger han i silkedräkt
vid silversmyckat bord,
hans bröst är tomt, hans eld är släckt,
hans sång är bara ord.

Hans sång är smicker blott och prål,
hans blick är skev och skum,
hans skrud är grann, hans själ har hål,
hans rygg är böjd i krum.

Och ljöd ett ord i sång och skrift,
som talte sant på trots,
det sägs, han viskat ord av gift
och att en man förgåtts.

Han är en man, som sålt sin själ,
ett tomt och torkat skal,
ett stoft i guldfodral, en träl
i silke och sindal.

Han är en man, som har förspillt
sig själv på lögn för lön,
döm, Frankrike, döm icke milt
Bertrand Dumont de Meune!

I Nya dikter 1894 har dikten följande lydelse:

Förrädarn.

Det lyste genom skogen
vid stranden av Loire,
det gick en dans på krogen
vid stranden av Loire.

Men den som stod på bordet
var Guy de Montcontour,
och den som förde ordet
var Guy de Montcontour.

Och allt blev tyst i salen,
när ministrelen sjöng.
Han drack och gav pokalen
åt närmsta man och sjöng:

»Döm, Normandie, och döm, Provence,
döm, Frankrike, hans skuld,
den mans, som stal la gaye science
och sålde den för guld!

Döm, Frankrike, den man, som spillt
sin sång på lögn för lön,
döm, sköna Frankrike, ej milt
Guilbert du Mont de Meune!

Hans sång var stolt i yngre år,
ej krympt och vingestäckt,
hans ungdom växte vild som vår,
hans glädjetrots var käckt.

Men fegt till hovets kvalm han smög
från sångens fria lag
och sålde sig för guld och ljög
sig till ett riddarslag.

Nu sjunger han i silkedräkt
vid silversmyckat bord,
hans kind är gul, hans blick är släckt,
hans sång är tomma ord.

Hans sång är smicker blott och prål,
hans sång är platt och dum,
hans skrud är fin, hans själ har hål,
hans rygg är böjd i krum.

Han är en man, som sålt sin själ,
ett tomt förtorkat skal,
ett stoft i guldfodral, en träl
i flöjel och sindal.

Han är en man, som har förspillt
sig själv på lögn för lön,
döm, Frankrike, döm icke milt
Guilbert du Mont de Meune!»

Denna dikt behandlas av Olle Holmberg i Frödings mystik, Stockholm 1921, sid. 113 ff. Enligt hans mening kan man inte gärna missta sig på att dikten har en adress. Arne Munthe, som har ägnat några sidor åt Förrädarn i sin skrift Frödings sociala diktning, Uppsala 1929, sid. 85 ff., menar dock att det här som i så

många andra fall kan ha behövts blott någon obetydlig aktuell episod eller någon notis i pressen för att ge Fröding incitamentet att dikta.[1] Holmbergs antagande att Förrädarn har en adressat förefaller dock rimligast, och Munthe förnekar inte heller möjligheten härav. Holmberg har emellertid icke nöjt sig med att förmoda en adressat. Han har också sökt få fatt på denne och trott sig finna honom i Snoilsky. Dikten skall ha en tidspolitisk anspelning och närmast vara framkallad av Snoilskys utnämning till riksbibliotekarie genom Oscar II:s personliga ingripande extra ordinem, en utnämning som på sin tid upprörde Sveriges vänster. Den i dikten nidade är enligt Holmberg en adlig sångare: Snoilsky var adelsman och skald. Diktens sjätte strof ger enligt Holmberg »ett exakt sammandrag» av Snoilskys Inledningssång:

Jag bringar druvor, jag bringar rosor,
Jag skänker i av mitt unga vin;
På alla stigar, på alla kosor
Jag slår den ljudande tamburin.

»Biblioteksskandalen» — så kallar Fröding Snoilskys utnämning i ett brev av den 17 sept. 1891 — inträffade i oktober 1890 men

[1] Ett ganska kuriöst hithörande exempel lämnar, skulle jag tro, den i Gralstänk 1898 ingående dikten Friheten. För en del år sedan kom jag av en händelse att bläddra i en gammal väggalmanacka för år 1908 och fann då under måndagen den 9 november följande citat ur Törneros' Brev- och dagboksanteckningar: »Själen blifver snart en vekling, om den, utan tankekraftens gymnastiska ansträngningar endast hvilar på fantasiens ejderdunsbädd. Hela lifvet blifver derigenom en smygande nervfeber.» Orden ledde mina tankar omedelbart till första strofen av Frödings nyssnämnda dikt:

Ej blir viljan frigjord av att färdas
mjukt på dynor, ej att fritt i lastens
famntag lata sig en levnad lång,
fri blir viljan först, när den fått härdas
från en veklings ragling till gymnastens
genom självtvång fria hjältesprång.

Det förefaller mig icke troligt att Fröding formulerat denna strof så som han gjort alldeles oberoende av Törneros, och sannolikare är att han fått incitamentet till dikten från ett Törneroscitat på en väggalmanacka — väggalmanackornas författarcitat bruka vara desamma många år i följd — än från Törneros i Brev- och dagboksanteckningar. För en djupare förestäelse av dikten torde det dock vara nödvändigt antaga att Fröding vid tiden för dess tillkomst känt den lust att »härda sig mot sig själv» som Ida Bäckmann nämner och ger exempel på i sin bok Fröding, Göteborg 1913, sid. 121 ff. Det är i en redogörelse för Frödings hälsotillstånd i april och juni 1898 som hon berör detta, men ingenting synes tala emot att han kan ha haft denna idé tidigare, ehuru den då tog sig mindre drastiska eller livsfarliga uttryck.

blev åter aktuell under det följande årets riksdag då konstitutionsutskottet med andra kammarens gillande gjorde anmärkning över utnämningen. Den 18 okt. 1890 uttalar sig Fröding, säger Holmberg, »ytterst satiriskt» om den nye överbibliotekarien. Ett år senare betygade han dock sympati för Snoilsky, och Holmberg antar därför att Fröding skrivit dikten mot slutet av 1890 och sedan låtit den ligga ett år och några månader till i februari 1892, emedan han tvekat att publicera den på grund av dess oerhörda bitterhet och av fruktan att adressaten skulle igenkännas.

Holmberg framställer icke sitt antagande i kategorisk form. Tvärtom anser han sig icke kunna komma längre än till denna modesta förmodan beträffande den Frödingska diktens adressat: »Denne var sannolikt Snoilsky, eller, rättare sagt, det var sannolikt Snoilsky som givit den första impulsen till dess fria fantasi.» Den tveksamhet med vilken Holmberg yttrar sig om Förrädarns adressat är fullt på sin plats, ty vem han än må ha varit, är det tydligt att Fröding inte velat att han skulle kännas igen lätt. Munthe anser att Snoilskyhypotesen »laborerar med vissa svårigheter» — vilka nämnas ej — och för egen del finner jag de skäl som enligt Holmberg tala för Snoilsky vara svagare än som framgår av Holmbergs bok. Emot Snoilsky talar å andra sidan, tycks det mig, inte så litet. Jag skall i det följande försöka visa detta och samtidigt argumentera för en annan adressat, nämligen Levertin. Att Holmberg fastnat för Snoilsky beror väl framför allt därpå att det i dikten i dess första version uppträder en Karl av Valois, talas om *hov*, *tron* o. s. v. Andra dikter av Fröding visa emellertid att man får vara försiktig i att dra slutsatser från dylikt när det gäller Fröding. I dikten Takt talar han om »lakejer», »gula galoners prakt», »guldet, som rockarne kanter». Dessa uttrycks likhet med dem i Förrädarn har påpekats av Munthe. »Takt» var emellertid, som vi veta av skaldens egna anmärkningar 1902 till sina dikter, ett »Svar på tal åt dem, som smädade mig, när jag skänkte min akademi-belöning till folkriksdagen».

Vid bedömningen av Förrädarn bör man i första hand uppmärksamma den första versionen av dikten. I denna version saknas den senare versionens inledande strofer, vilka ha annan rytm än dikten i övrigt. I stället för denna versions sjunde strof har den förra två strofer, av vilka den andra i bildval står dikten Takt mycket nära, och den i tonen mycket personliga åttonde strofen i

En nidvisa är icke medtagen i Förrädarn. Som helhet ger dikten i sin ursprungliga form intryck av att vara liksom Takt ett svar på tal. Skall man ta den åttonde strofen i En nidvisa efter orden — och det finns knappast något skäl att inte göra detta, så personlig accent som den har — så är Förrädarns adressat någon som baktalat Fröding därför att han vågat på trots säga vad han ansåg vara sanning (om den blivande baktalaren). Veterligen har Snoilsky aldrig givit Fröding personligen anledning till sådan hätskhet eller en så »oerhörd bitterhet» — för att bruka Holmbergs ord — som den En nidvisa röjer. Det är också svårt att inse varför Fröding skulle uttala sig så föraktligt om Snoilskys diktning efter dennes utnämning till överbibliotekarie. Jag kan inte finna något i Snoilskys produktion, som berättigar till ett påstående att Snoilsky i och med utnämningen »svek sin fria konst och gick», att han »vänt kappan efter vinden från en tron» o. s. v.

Att Fröding i okt. 1890 skulle i en krönika ha yttrat sig »ytterst satiriskt» om Snoilsky är en mycket tvivelaktig sanning. I det sammanhang vari Fröding i den anspelar på Snoilsky är det fråga om tilltalsord. Han skriver då (Bergs Frödingsupplaga XII, sid. 44): »Många løjer väcka naturligtvis svenskarnes världsberyktade titelsjuka och oförmåga att använda ett förnuftigt tilltalsord. Norrmännen, som äro vana att begagna samma tilltalsord, 'de', till hög och låg, statsminister och husmand, kunna icke sätta sig in i en hövlighet, som framställer en enkel fråga på följande sätt: 'Har hr överbibliotekarien hört allmänna meningen om hr överbibliotekariens utnämning till överbibliotekarie?'» Hela krönikans uppläggning ger vid handen att det citerade inte är hopkommet för att Fröding skulle få tillfälle att ge Snoilsky en snärt. Det behöver inte ligga mera bakom än att tidningsdiskussionen om Snoilskys utnämning med det ständigt återkommande ordet 'överbibliotekarie' givit Fröding ett gott exempel på hur tungrodda de svenska tilltalsorden ibland kunna verka.[1] Att exemplet också innebär kritik är klart men att denna kritik skulle vara ytterst satirisk måste bevisas innan det behöver och bör tros. Holmbergs förmodan att Fröding legat på dikten i över ett år bygger på antagandet att Snoilsky var adressaten. Det måste anses

[1] Jfr konstruktionssättets likhet med följande ur en tänkt interview med danske konseljpresidenten Estrup, i Från Europas huvudstäder, Karlstads-Tidningen 29/1 1887 (Bergs Frödingsupplaga XI, sid. 12): »Jag ville be ers excellens lägga ers excellenses hand på ers excellenses hjärta och på heder och tro säga mig, vilka avsikter ers excellens egentligen har med Köpenhamns befästande — — —».

egendomligt att Fröding inte skulle ha publicerat dikten medan han ännu kände sig hätsk mot Snoilsky utan i stället dröjt tills hätskheten gått över, ty om någon hätskhet talar, som Holmberg själv framhåller, icke Frödings ord om Snoilsky i brevet till Steffen av den 17 sept. 1891: »Att jag icke kom att deltaga i hyllningen af Snoilsky beror i främsta rummet på att ingen anmodat mig. Om man verkligen gjort det, vet jag icke bestämdt hur jag skulle gjort — ty å ena sidan har jag obenägenhet att så der tränga mig på en främmande person och tycker dessutom icke om sådana der hyllningar — men å andra sidan har jag sympati för Snoilsky, trots biblioteksskandalen — och jag tycker att du är orättvis mot honom — han har verkligen skrifvit fullblodiga saker och hans egentliga fel är att han icke valt med mera smak utan låtit allt skräpgodset följa med det verkligt värdefulla.» En sådan sinnesstämning gentemot en person som den vi här bevittna synes svår att förena med tonen i Förrädarn.

Snoilskys språkdräkt parodierar Fröding samma år som En nidvisa publicerades men mot slutet av året. Parodien har icke alls samma meter som den Snoilskydikt som gav anledning till parodien, nämligen Röstsedeln, kanske därför att denna icke är typisk utan snarare leder tanken till Runeberg (Den döende krigarn och Torpflickan). Den versart Fröding begagnar i sin parodi, Carolstadias sorg:

Särla aftonvågor simma
under dunkel Västra bro,
månbegjuten Salttorgsdimma
svävar över Salttorgsro

är emellertid vanlig hos Snoilsky, förekommer i åtminstone ett 20-tal dikter, t. ex. i Okänd främling:

Skära arlaskyar randas
Öfver dunkelt lummig park,
Fågeln vaknar, linden andas
Balsamånga ljuf och stark.

Den karakteristik Fröding i sin parodi ger av Snoilskys språkdräkt gör på mig ett ganska annat intryck än det jag får av förrädarns dräkt (i betydelsen språkdräkt) ut ifrån uttryck om denna som att den nidade »sjunger i silkedräkt vid silversmyckat bord», att »hans skrud är grann» eller — som det heter i Förrädarn — 'fin', att

han är »ett tomt, förtorkat skal, ett stoft i guldfodral, en träl i flöjel och sindal». Man kan jämföra med sådana uttryck om 'förrädarns' sång som att den är »prål» och »bara ord» — i den senare versionen: »tomma ord». Snoilskys dikt kritiserar Fröding också i en krönika från samma tid som Carolstadias sorg. Där opponerar han och opponerar kraftigt mot att Snoilsky i sin dikt »frammanat vår urgamla 'moder Svea' som nu verkligen börjar bli så gammal att man helst önskade slippa se henne i svensk poesi». Han kan inte med de personifierade symbolerna för landområden. Men när han sagt vad han vill säga härom tillägger han: »Det var annars vackra och välmenta vers, som ville slå ett slag för den sak deras författare tror vara stor och ädel». Anmärka på både innehåll och form i Snoilskys diktning drar sig således Fröding ingalunda för, men han gör det både i dikten och i krönikan på ett ganska beskedligt sätt. Det är samma ton som i hans ord om Snoilsky i brevet till Steffen. Den hätskhet som genomgår En nidvisa och Förrädarn saknas alldeles.

Det ovan anförda synes mig tala så tydligt emot Snoilsky som 'förrädarn', att om det inte kan visas att Fröding mellan den 17 sept. 1891 och den 6 febr. 1892 hade fått 'ny' anledning att bli förtörnad på Snoilsky, vi nog böra söka en annan adressat för förrädarn i En nidvisa av $^6/_2$ 1892.

Den enda person jag vet som kunnat ge Fröding anledning att skriva strofen »Och ljöd ett ord i sång och skrift etc.» är Levertin. Fröding recenserade den 21 nov. 1891 dennes Legender och visor. Recensionen retade Levertin och i ilskan skrev han ett brev till Karlstads-Tidningens redaktör, Mauritz Hellberg, troligen genast han läst recensionen men i varje fall före den 4 dec., ty den dagen omnämnde han i brev till Heidenstam det passerade. Se Verner Söderhjelms Oscar Levertin I, Stockholm 1914, sid. 327! Levertins brev till Hellberg finnes icke i behåll men av hans brev till Heidenstam och av Hellbergs och Frödings minne av brevet framgår att han »skällt ut gitarrklinkarn» efter noter, talat om jalousie de métier, demokrat-frisk bondton, träskodans på landsvägen, anmärkt »att alla icke fått en sådan uppfostran att de älska 'dragklaver' — somliga tycka bättre om en Stradivarius» o. s. v. Känt är att Fröding tog detta Levertins brev till Hellberg mycket hårt. Därom vittnar Hellberg i sina Frödingsminnen sid. 196, och det framgår också av början på det brev som, enligt Warburgs Rydbergsmono-

grafi II, sid. 740, Levertin på Rydbergs initiativ[1] skrev till Fröding den 1 maj 1892 och till vilket fogades en personlig uppmuntrande hälsning från Rydberg och Rupert Nyblom. Brevet började: »Genom ett samtal med Viktor Rydberg hörde jag, att Ni denna sista tid arbetat under trycket av en nedstämning, till vilken jag i viss mån skulle vara medverkande.» För detta brev tackade Fröding Nyblom och Rydberg men såvitt Söderhjelm vet — Se anf. arb. sid. 331! — icke Levertin, vilket ju också skulle tala för att det sår Levertin med sitt brev till Hellberg hade tillfogat Fröding var både djupt och svårläkt.[2] För rätt förståelse av hur verkligt djupt Levertin kanske sårade Fröding med sina dumma ord äro några erinringar av nöden.

I Meddelande n:o IV från Samfundet Örebro Stads- och länsbiblioteks vänner, sid. 13 ff., redogör Ruben G:son Berg för innehållet i Birger Mörners Frödingssamling. Där förekommer sid. 24 f. en aldrig förut publicerad märklig dikt av Fröding som jag här tillåter mig citera:

Dåligt orienterad.

Mig tycks att vår jord är en främmande strand,
dit jag vräktes af nyckfulla vågor i land
— hvar jag kom från har gått mig ur minnet.
Och nu vandrar jag tafatt och häpen omkring
bland okända folk och förstår ingenting
mer än ytan och skenet och skinnet.

Jag har gått, jag har sökt mig en plats, där jag trifs,
där min själ kan få hem och få näring till lifs
— men hvarhälst som jag går, går jag galet.
Som en främling jag sitter i främlingars lag
och med undran jag ser deras sällsamma drag
— hvad är gömdt, hvad är gömdt i fodralet?

---

[1] I »Ostentativt uppträdande mot Svenska akademien» (1910) säger Fröding att han i sammanhang med Strindbergsfejden detta år fått kännedom om att Oscar Levertin varit den egentlige föranstaltaren av brevet. Det vore av intresse att veta, om denna upplysning var riktig.

[2] Av ett par uttalanden Fröding gjort ser det dock ut som om han svarat även Levertin. Så säger han i brev till HEIDENSTAM i aug. 1895: »och sedan har jag icke haft någon annan förbindelse med honom än en kort brefvexling angående det där missförståndet.» Och 1910 skriver han — se Bergs Frödingsupplaga, del IX, sid. 264 — »saken oss emellan blev något så när uppklarad genom några brev.»

Och ibland har jag talat en infödds argôt,
men beständigt på tok, det var svårt att förstå,
det blef aldrig i lifvet begripet,
ty de gräto, när allting var gladt i min själ,
och när jag nästan sörjde mitt hjärta ihjäl,
blef det skratt åt det lustiga lipet.

I ingen annan av sina dikter på högsvenska har Fröding så som i denna dikt klargjort i huru hög grad han kände sig ha kommit på fel klot. Av Frödings diktade manliga gestalter står ingen så nära denna »tillvarons utlänning» som Nils Utterman, och ingen av dem synes mig heller stå hans hjärta närmare än denne. Bland hans 'räggler' bär en Nils Uttermans namn och en 'paschasa' har han ägnat åt honom. Den förra, första gången offentliggjord, halvt om halvt på högsvenska, i Svea för 1893 (tryckt 1892) lyder i Räggler och paschaser:

Nils-Uttermans-Räggla.

Mi mor bor i Åvävvlaland bål i väst,
min far bor i berga där nol,
ja har inte släkta i trakta härnäst,
ja ä sôm en gäst,
den jänta ja liker som bäst
bor västa för måne å östa för sol.
Min gamle fejol ä min häst,
sôm för mä dit östa för sol,
te Åvävvlaland bål i väst
å langt nol i nolerste nol.

Sammanhanget mellan denna dikt och Dåligt orienterad är påtagligt. Den 29 juni samma år som Nils-Uttermans-Räggla trycktes, alltså 1892, offentliggjorde Fröding i Karlstads-Tidningen det sedan i Räggler och paschaser intagna stycket »Nils Uttermans harrgårsfal», undertecknat av Akson som berättar paschasan.

I paschasan är Nils Utterman skildrad så realistiskt man kan begära men det är likafullt tydligt att han jämte Akson är Frödings språkrör. Akson berättar att Nils Utterman »hadd mang sôrts låt i speldone sett, bå tocken därn sali låt å tocken därn kopstôlli» och att »te å mä harrkäran var rogat tå te hör'n spel». Han talar om hans underligheter och gör i det sammanhanget en allmän reflexion: »Så läng en ä uvanli nock, ä di [herrskapsfôlk] beskeli ve'en, men når den varste unnliheta ä övver kör di ut'en. Sjôl ha

ja vôr mä på't en gang å på samm sätt geck dä för Nils Utterman». Nils Utterman spelar på herrgården för patronen och ett par unga fröknar »Gullman i fôle å Kung Kal den unge hjälte å mang tocker herrskapslåter». Patronen vill inte höra sådana bitar. Nils Utterman har förut på frågan vad hans föräldrar hette och var han har lärt sig spela givit till svar: »Va di hetter dä vet di på are sia tjärna å sjôl bor ja där räven går... Spel mett ha ja lärt mä tå gamle Skrömt i Blåbärsåsen.» Något från »are sia tjärna» är det patronen vill höra, och »Da» — säger Akson — »vänd Nils sä bôrt iffrå dôm, änn sôm han skull skämms, å spelt e gammel vis, ja ha hört mor mi sjong mang ganger, ôm e prinsess, sôm va esammen i dä främmande lann å sörd sä fördarva.» Akson »töckt dä lät änna kaf fint å vackert, men fröknan å patron di skratt satt tåran rann, för dä att di va uvant te hör tock på hannklavér». När Nils Utterman slutat spela tar patronen av sig hatten och går med den fram till fröknarna som lägga i varsin tioöring. Så lägger han själv i en tioöring och räcker sedan fram hatten mot Nils, men denne slår till den så att slantarna flyga och går sin väg. Akson följer efter honom till bron vid kvarndammen, där han har satt sig på räcket och frågar honom varför han inte tog emot pengarna, han som är så fattig, och tycker »att'en hadd bôr sä uhöffsa ôt». Nils Utterman svarar: »Den sôm tar slant för spel ä såld te den Fule». Och så börjar han spela den gamla skojartrall han alltid brukar spela när han är ensam:

'Å hör I gôssor, å hör I gôssor,
vafför ä I så gemen?'

»Nils Uttermans harrgårsfal» trycktes som nämnts den 29 juni 1892. Vid pass två månader tidigare hade Fröding fått sin akademibelöning på 500 kronor och skänkt den till 'folkriksdagen' för vilket han angreps i en del av pressen. Att det är detta som går igen i Nils Uttermans harrgårsfal är uppenbart. Det antydes av Akson när han säger att han en gång gjort en liknande erfarenhet som Nils Utterman. Man jämföre med Aksons reflexion följande citat ur ett brev från Fröding till Ellen Key av den 30 juni 1892: »Mitt 'streck' med akademiens pengar har inbringat mig åtskillig ovilja af kände och okände, men det verkar icke särdeles på mig — vi medarbetare i Karlstadstidningen äro vana vid sådant. Jag hör till 'tattarepacket' och trifs förfärligt illa bland de civiliserade

menniskor af det 'rättänkande' slaget, som en tid ville visa mig vänlighet.» Fröding nämner i artikeln »Ostentativt uppträdande mot Svenska akademien», 1910, (Bergs Frödingsupplaga, del XIV, sid. 316 ff.) att han hade blivit särskilt förargad över att Nya Dagligt Allehanda kallat honom 'oborstad' — jfr paschasans 'uhöffsa' — och underrättat honom om att om han fortsatte med dylika streck — jfr ordet streck inom citationstecken i Ellen Key-brevet — så kunde han snart ta avsked av sin 'försvinnande popularitet', vilket han också gjorde — redan 10 dagar senare — i Karlstads-Tidningen med dikten Farväl till min 'försvinnande popularitet', delvis citerad i det följande. I paschasan bli Svenska akademiens 500 kronor som sig bör till ett par tioöringar, och Frödings gest att skänka belöningen till 'folkriksdagen' blir i paschasan till den Nils Uttermanska svängning med armen som kom patronens hatt med tioöringarna att flyga. Nils Utterman anger som orsak till sin föraktfulla gest att »Den sôm tar slant för spel är såld te den Fule». Fröding anger som skäl för sin gest följande i artikeln »Ostentativt uppträdande mot Svenska akademien». Han hade, säger han där, redan i sin första ungdom lärt sig en viss ringaktning mot denna institution, och denna ringaktning hade icke minskats när han »under studenttiden från 1880 lärde känna och delvis sympatiserade med den s. k. realistiska litteraturen». Sommaren 1890 hade han i ett tillstånd av hopplöshet fallit på idén att tävla i akademien »för att om möjligt vinna ett pris och därmed också något litet stödjande anseende». Han gjorde det icke med gott samvete, uppger han, ty »det tycktes mig likna ett slags förräderi». Något pris fick han icke och hade således »förnedrat sig» förgäves och blev ännu mer antiakademisk. Så erhöll han då 1892 akademiens belöning, men — fortsätter han: »Jag var emellertid nu så uppradikaliserad och även tillräckligt oberoende att jag icke alls ville ha någon belöning — vad skulle för övrigt mina antiakademiska vänner säga om denna underkastelse.» Ett skäl för sitt handlingssätt nämner Fröding emellertid icke, ett som dock måste ha varit mycket vägande: hans få månader tidigare i Karlstads-Tidningen offentliggjorda nidvisa om Bertrand Dumont de Meune som sålde sin själ — till den Fule. Mellan Nils Uttermans harrgårsfal och En nidvisa gå tydliga förbindelsetrådar. Jfr Munthe, anf. arb. sid. 91 f.

Då Fröding på gamla dagar kommer att tala om kontroversen med Levertin uppger han att det särskilt var dennes försmädlighet

'träskodans på landsvägen' som sårade honom. Utan tvivel hade Levertin när han skrev ned det uttrycket Frödings dikt »Det var dans bort i vägen» i tankarna. Men den som satt vid landsvägskanten och skötte bälgspelet vid det tillfället var Nils Utterman. Till förklaring av Frödings bitterhet över Levertins brev om honom till Hellberg anför denne i sina Frödingsminnen det mycket ofta — och säkerligen mycket ofta i onödan — till ursäkt begagnade uttrycket 'poetarum irritabile genus'. Bättre hade det utan tvivel varit om Hellberg i stället hänvisat till kapitlet 'Förnedringsskedet' i Frödingsminnen, ty av vad där berättas, liksom av de upplysningar man erhåller i Frödings brev, förstår man utan vidare att Fröding, som i egenskap av f. d. student utan examen, genom medarbetarskap i 'skandalbladet' Karlstads-Tidningen och genom sitt oregelbundna liv var illa anskriven i det »rättänkande» Karlstad med omnejd, måste ha varit ytterst känslig gentemot allt som kan rubriceras såsom önskan att 'ta sig ton' eller 'se ned på', men just detta gjorde Levertin när han i brevet till Hellberg talade om »gitarrklinkarn», »träskodans på landsvägen», »demokratfrisk bondton», anmärkte att alla icke fått en sådan uppfostran att de älska dragklaver utan föredra en stradivarius och påstod sig icke kunna tävla med en tidningsskrivare i omedelbarhet och — okunnighet. Enligt min mening är det denna Levertins överlägsna, Fröding av många orsaker djupt förhatliga ton som i första hand förmådde Fröding att gå ut i den krigarens avsikt att såra och döda som En nidvisa röjer. Dess åttonde strofs två första rader avse enligt min tanke Frödings recension, tredje raden Levertins brev till Hellberg:

Och ljöd ett ord i sång och skrift,
som talte sant på trots,
det sägs, han viskat ord av gift
och att en man förgåtts.

Det brott förrädarn i Frödings En nidvisa skall ha begått framgår av stroferna 4—5. Ett slags förräderi eller avfall, ett svikande av den konst han förut hyllat ansåg 'Det unga Sverige' att Levertin gjort sig skyldig till i och med att han tillsammans med Heidenstam år 1890 utgav Pepitas bröllop mot »skomakarrealismen». Särskilt upprörd över avfallet blev Gustaf af Geijerstam, vilket Söderhjelm icke finner förvånande. Se cit. arb. sid. 278: »Levertin svävade i den väl oskyldiga tron, att Geijerstam med lugnt mod skulle se sin

väns avfall — ty som ett sådant hade han dock allt skäl att taga det — denne väns, som stått vid hans sida hela årtiondet igenom och i vilken han ägt ett så utmärkt stöd — liksom att han artigt och kallblodigt skulle se just den litteratur förföljas, för vilken han själv var den kanske mest typiske representanten.» Mellan skälen till den Frödingska förrädarns och till Levertins avfall finnes nära likhet. »Förrädarn» svek sin fria konst och gick vid första nådeblick från Karl av Valois. Levertin erhöll strax efter publiceringen av Pepitas bröllop Carl David af Wirséns recension av Pepita jämte Gustaf af Geijerstams visitkort, som undertecknats av bägge bröderna af Geijerstam och deras fruar, och på vilket Gustaf af Geijerstam citerat Anna-Maria Lenngrens ord »Men vid bifallet av svinet» etc. Att Levertin både uppfattat Wirséns recension som ett beröm och 'rätt uppfattat' meningen med kortet från Geijerstam framgår av dessa rader i ett brev från honom till Tor Hedberg av den 2 maj 1890: »Vad jag kan rå för C. D. W:s beröm är mig ofattligt — att jag inte skrivit Pepita för att erhålla det, det borde han [G. af Geijerstam] veta.» Att Levertins 'avfall' var Fröding bekant och också av honom uppfattades som ett avfall är otvivelaktigt, ehuru jag icke kunnat få någon direkt upplysning härom i litteraturen. Vilken inställning han vid tiden för Förrädarns publicering i Karldstads-Tidningen själv hade till Svenska akademien ha vi nyss sett. Jag erinrar om ett par av hans där anförda yttranden i artikeln »Ostentativt uppträdande mot Svenska akademien». Han tävlade, säger han, för att om möjligt vinna ett pris och därmed också något litet stödjande anseende. Han tävlade icke med gott samvete, ty »det tycktes mig likna ett slags förräderi». Han »förnedrade sig» förgäves och blev ännu mer antiakademisk. När han sedan fick en belöning ville han icke ha någon belöning — »vad skulle för övrigt mina antiakademiska vänner säga om denna underkastelse?» Observera uttrycken »underkastelse», »förnedra sig», »ett slags förräderi» och tanken på 'partikamraterna'! Det kan också förtjäna nämnas att Anna-Maria Lenngrens díkt Björndansen med raden om bifallet från svinet sysselsatt Frödings tankar på ett 'misstänkt' sätt. I ett av sina brev gör han nämligen bruk av Björndansen, närmare bestämt i ett brev till systern Cecilia av den 25 dec. 1891, samma brev där han efter vad det tycks för första gången skriftligt nämner något om kontroversen med Levertin. I det brevet skriver han: »Man måste vara lat och ensam för att

kunna dikta. Ibland tycker jag att jag har riktigt goda melodier och stämningar, som jag gerna ville ha fram, men så har jag alltid något att skrifva i tidningen och känner samvetskval, om jag inte arbetar för den. Denna dubbelhet är icke förmånlig hvarken för mina blifvande dikter eller för mina kåserier, hvilka jag icke kan göra con amore när min stämning är på annat håll. De bli derför också platta och klumpiga. Emellertid vinner jag ära äfven för dem — liksom björnen för sin dans, du vet hos fru Lenngren.» Det kan ju vara en tillfällighet att Fröding i samma brev omnämner Levertins försmädligheter och hänvisar till Björndansen, men det skulle kunna betyda att han hört talas om det Geijerstamska visitkortet och att det är detta som lockat honom att på sig själv tillämpa strofen:

Under smädelsen och grinet
Björnen modet än behöll;
Men, vid bifallet av Svinet,
Hvem kan undra om det föll.

Om Fröding, som antagligt är, avsett någon viss person från hans egen tid med Karl av Valois, så frågar man sig vem han kan ha avsett. Man kunde ju komma att tänka på Verner von Heidenstam, med vilken Levertin blivit vän 1890 och som otvivelaktigt åtminstone påskyndat dennes 'avfall'. Mot Heidenstam talar emellertid bl. a. å ena sidan Frödings beundran för denne, å andra sidan det förhållandet att Heidenstams position vid denna tid knappast ännu var sådan att han kan anses riktigt lämpad att spela kung i den Frödingska dikten. Troligare förefaller mig Carl David af Wirsén som modell för Karl av Valois. Wirsén var icke konung men en konungs like — i Svenska akademien, hörde till »dem, som ha makt» för att begagna Frödings ord i dikten Takt. Det kan påpekas att Fröding, när han 1891 recenserade Levertins Legender och visor, enligt sina ord i det nyssnämnda brevet till systern, hade för att vara opåverkad med flit undvikit att läsa några recensioner av andra. Det sista uttalande av Wirsén om Levertin som Fröding kände till bör därför ha varit 'den första nådeblicken', den delvis berömmande recensionen av Pepitas bröllop. Den Frödingska strofen om 'förrädarn' och hovets andra hjon som gå och vända kapporna för vinden från en tron kan tas som en elak anspelning på följande ord i denna Wirséns recension: »Boken är en protest mot natura-

lismen i poesi och konst, och om än protesten kan sägas komma något sent nu, sedan redan den allmänna meningen börjat kasta om och en berättigad reaktion mot naturalismen segrat, kan detta ju ej hindra, att författarne, låt vara att protesten kunde framkommit för fem, sex år sedan och då skulle hafva visat mod och självständighet, i nu omtalade sak hafva ganska rätt» (se C. D. af Wirsén, Kritiker, Stockholm 1901, sid. 245).

Stroferna om Karl av Valois och de kappvändande hjonen vid hovet har Fröding, som förut framhållits, i den slutgiltiga versionen utbytt mot:

Men fegt till hovets kvalm han smög
från sångens fria lag
och sålde sig för guld och ljög
sig till ett riddarslag.

Holmberg har tydligen tänkt sig att Fröding med uttrycken 'sålde sig för guld' och 'ljög sig till ett riddarslag' om förrädarn har åsyftat Snoilskys utnämning till överbibliotekare, och att han med dessa ord velat som sin och andras mening uttala att Snoilsky på icke tillbörliga vägar skaffade sig sin inkomstbringande ämbetsbefattning. Man får emellertid av strofen snarast det intrycket att riddarslaget i första hand skall betyda erkännande som skald. Men det riddarslaget hade Snoilsky fått långt tidigare, och nytt eller större erkännande som diktare vann han såvitt jag vet icke från något håll vare sig genom sin utnämning eller genom några dikter strax före, vid eller strax efter denna. Däremot kan Wirséns beröm av Pepitas bröllop tas som ett riddarslag i den mening jag avser, och Levertins 'avfall' från hans tidigare position uppfattades givetvis av hans forna 'partikamrater' snarast som en feg handling gjord för att vinna erkännande och därmed ära och guld av 'fint folk'. Som ett bevis på detta och kanske också som en antydan om att 'det unga Sveriges' åsikt delades även av andra har man att betrakta en karikatyrteckning, »Resan till Ithaka», som Heidenstam, troligen endast för att roa vid någon kamrattillställning, gjorde år 1894 och som kom att offentliggöras i Strix' julnummer 1897 där det under teckningen står: »En gammal teckning af Verner von Heidenstam, hittad i en byrålåda af en af hans vänner».[1]

[1] Från samma år (1894) är en annan karikatyrteckning av Heidenstam, en skämtteckning över AXEL LUNDEGÅRD, offentliggjord troligen av Heidenstam själv i *Söndagsnisses* julnummer 1894 där den kallas »Framtidsbild på den svenska

På karikatyren Resan till Ithaka som — färglagd — också finnes i Söderhjelms Levertinsbiografi I sid. 369 ser man bl. a. (jfr bilden!): till vänster en jordremsa på vilken Tor Hedberg och Gustaf af Geijerstam stå bredvid en påle som upptill avslutas med ett huvud vilket enligt inskriptionen på en tvärslå föreställer »Lundegård och Selma Lagerlöf». Under jordremsan läses: »Jag dröjde på en främmad strand, Gud vet hur många år». Mittpartiet av bilden upptages av en båt som heter Pepita och vars galjonsbild föreställer Heidenstams huvud. I båten står Levertin iklädd strumpor, skjorta, överrock och diadem. Hans kropp är liten men huvudet stort och judedragen utpräglade. Masten avslutas upptill med en kula på vilken modelejonet, kvinnodyrkaren och gourmeten, Portugals mångårige minister i Sverige, vicomte de Soto Maior står, liten, sirlig och elegant, med huvudet och den höga hatten omgivna av en gloria. Pepitas segel bär inskriptionen: »Silkesseglet lånadt från Hans Alienus». Till höger på bilden har man Ithaka där man bl. a. ser ett par män (judar) som hålla standar på vilka läses: »Nyaste moder, Hofskomakare», resp. »Nyaste mo . . , Skrädda . . », vidare några knäböjande gestalter, kvinnliga och judiska, som med dukar vinka den anländande välkommen. Framför dem ligga dels peningpåsar innehållande »500000» och därunder, dels böcker med inskriptionerna: »Om naglarnas vård», »Om god ton», »Konsten att älska», »Adresskalender», »Råd hur man skall vara comme il faut». Upp till högsta punkten på ön leder något slags trappa, som avslutas med någonting på vilket läses »Svenska Akademien» och där Carl David af Wirsén står med utbredda armar iklädd skjorta. Över hans huvud svävar en gloria och över den Nordstjärneorden.

Parnassen, Ett kamratskämt tecknadt i all vänlighet af Verner v. Heidenstam». Under teckningen läses: »Axel Lundegårdh mottager såsom Svenska Akademiens ständige sekreterare en petition om nödhjälp åt svenska poeter.» Rätt god belysning av denna Heidenstams karikatyrteckning kan man få i Frödings i ton något om Förrädarn påminnande recension av Lundegårds roman Prometheus (Karlstads-Tidningen 8 dec. 1893) där det bl. a. heter (se Bergs Frödingsupplaga del XIV, sid. 78!): »Ämnet i 'Prometheus' är detsamma som i föregående bok [Titania], fastän det här är en konstnär och icke en diktare som 'utvecklas'. 'Prometheus' är betydligt anspråksfullare, vill vara en skildring i stort av kampen mellan den nu i återtåg stadda realismen och den anfallande nymoderna idealismen. — — — Bokens karaktärer äro intressanta nog i tillämpningen, men förf. har just icke lyckats giva dem kött och blod — de äro laterna magica-figurer, på vilka man inte tror. Boken har emellertid vunnit mycket erkännande av C. D. W. och förtjänar det även, ty dess åskådning närmar sig denne skriftställares ganska betydligt och är tydligen resultatet av en sorts utveckling — åt det håll som ju skall vara det rätta.»

Till jämförelse med Heidenstams karikatyrteckning anför jag förra delen av Frödings Farväl till min »försvinnande popularitet» som i ord förlöjligar i mycket samma saker som Heidenstams teckning:

Ack fly ej, försvinnande
popularitet,
jag älskar dig, brinnande
het!
Min själs älskarinna,
vi skall du försvinna
så snart för en stackars poet.

Jag minns ditt förfriskande
skratt vid mitt bord
och kärlekens viskande
ord!
Du spådde mig ära
och titlar att bära
och namn, som gick vitt över jord.

Jag log i mustaschernas
mjugg och var glad
vid tanken på gagernas
rad
och våningar fina,
där speglarne skina
bland tavlor och blommor och blad.

Jag drömde en lysande
lovsångarlön
hos kvinnornas mysande
kön,
om kyss och buketter
och möten i nätter,
när månen gick blek över sjön.

Jag såg mig bli broder med
byråkratin
i skummande floder med
vin
och sjunga vid fester
bland guldsmidda gäster
i kapp med min vän Tammelin.

— — — — — — —
Jag såg permissionerna
smidda med gull
och log mot galonerna
— lull!
Jag drömde mig skäras
i träsnitt och äras
för titlars och penningars skull.

Jag såg vid den glindrande
framtidens bryn
en stjärna, en tindrande
syn,
och skön att betrakta
hon nalkades sakta
och föll till mitt hjärta ur skyn.

David Sprengel som i sin bok Oscar Levertin redogör för den Heidenstamska teckningens innehåll, avslutar (sid. 122 f.) denna sin redogörelse med följande ord vilkas berättigande inte här skall diskuteras: »Med vännens rätt till en stilla drift har Heidenstam här gycklat med Oscar Levertins dragning till en löjlig, dubiös, kvasiaristokratisk, i själva verket dock på sin höjd demi-mondän, kvarts-litterär och kvartsfinansiell svenskhet; och den lilla udden är nog riktad på den rätta punkten — den svaga punkten.» Såsom varande ett vänskämt tog väl Levertin Heidenstams illustration till Ithaka på samma sätt som han upptog det vänskämt varom Hjalmar Söderberg talar i »Hjärtats oro»: »Och hedersgästen myste och log — litet trött och litet vemodigt.» Samma år som Levertin fick se sitt 'förräderi' mot 'Det unga Sverige' i bild belyst av Heidenstam utkom Frödings Nya dikter med Förrädarn. Om han — vilket jag tror han måste ha gjort — kände sig vara den diktens adressat, så frågar man sig ifall han »myste och log — litet trött och litet vemodigt» också när han läste den.

Den Frödingska nidvisans ord (i tredje strofen), att förrädarns sång var stolt i yngre år men nu är krympt och vingestäckt uppfattar jag så att Fröding menat, att i och med att en sångare sjunger med tanke på att vinna erkännande, varigenom han lämnar 'sångens fria lag', måste hans sång bli krympt och vingestäckt, ty han sjunger då icke längre ärligt och fritt ur hjärtat. Som förut nämnts anser Holmberg att Förrädarns tredje strof ger ett exakt sammandrag av Snoilskys Inledningssång. Det kan möjligen sägas om den

strofen sådan den är i Förrädarn med raden: »hans ungdom växte vild som vår» men icke om samma strof i En nidvisa där motsvarande rad lyder: »hans sorg var stark och sann som vår». Om man sätter in den raden tycks mig likheten med Inledningssången bli skäligen ringa. Frödings kännedom om Levertins författarskap före Legender och visor var enligt hans egen uppgift obetydlig. I ett brev till Hellberg den 20 maj 1891 säger han: »Levertin deremot har jag icke tagit ringaste intryck af — jag känner honom icke annat än af hans förträffliga bok om teatern på G. III:s tid och några poem i Svea, som jag likväl icke sett förrän jag skrifvit mina». Och i Efterskörd (Bergs Frödingsupplaga, del IX sid. 262 f.) heter det på tal om hans förhållande till Levertin: »Senare läste jag några hans essayer eller avhandlingar, fann dem såväl vittna om ingående kunskap och insikt som säker stilistisk genomarbetning — synnerligen förnäma skrifter, vilka jag i allo erkände såsom förstarangsverk i sin art. Ännu något senare, just som jag lade hand vid min första diktsamlings fullbordande, fann jag i kalendrar dikter av Levertin, vilka gjorde ett visst intryck på mig.» Denna Frödings ringa kännedom om Levertin och hans föregående författarskap kan till en del förklara den allmänna hållningen i hans karakteristik av Levertins tidigare sång i Förrädarns tredje strof. Införandet av Karl av Valois och hovet har naturligtvis också satt hans fabuleringslust i rörelse och kommit honom att brodera, men mest torde en annan sak ha påverkat honom vid karakteristiken av såväl förrädarns tidigare som senare sång.

Den allmänna förutsättningen för Förrädarn är, som Munthe framhåller, anf. arb. sid. 86, Frödings syn på diktarkallet vid denna tid. Munthe skriver härom: »Det är hans förakt för bagatell- och salongspoesien, hans nästan till överdrift stegrade misstänksamhet mot allt officiellt och akademiskt, som kommer honom att slunga ut den förintande domen över den, som sålt la gaye science för guld, som svikit sitt fria diktarkall för att bli en lismande och smickrande hovskald.» Denna hans åsikt om diktandet kommer kanske med starkaste personliga accent fram när han uttalar sig om sitt mellanhavande med Levertin. Man får en känsla av att han helst skulle vilja göra alldeles ner både innehållet och formen i dennes dikter överhuvudtaget. Starkare än i recensionen av Legender och visor framträder detta i det ungefär en månad senare skrivna brevet till systern Cecilia Fröding. Där heter det efter några utläggningar om Göthe

som »Geheimrath och hans revolutionärt geniala personlighet»: »Jag kände mig för öfrigt till en början bortstött af det enkla hos Göthe — jag hade sväljt hela raffinementsliteraturen under detta århundradet och var för den skull förvänd (delvis åtminstone). Numera vet jag ingen lyrik jag sätter så högt som Göthes, der natur, lidelse, naivitet, konst, ädelsinne och djupsinne förenat sig . . . Min beundran för det enkla och naturliga har emellertid för icke länge sedan spelat mig ett spratt. Som du kanske sett har Oskar Levertin gett ut en diktsamling hvilken höjts till skyarne af hela pressen. Sjelf skref jag med flit min recension innan jag läst någon annans, emedan jag ville vara fri från påverkan. Jag tyckte att hr L. var en verklig begåfning (kanske af hög rang t. o. m.), men på samma gång tyckte jag att det var det grufligaste i onatur jag läst. Det var mig omöjligt att uttala någon beundran och jag sade ut hvad jag tänkte. — — — Jag har sedan gått och grubblat öfver om det verkligen kunde vara afund med i spelet eller om det är ensidighet hos mig att icke begripa det sköna i dessa katolska sorgdikter. Men hur jag vänder och vrider mig kan jag omöjligt finna mig vid denna smärta, som 'går och krattar vissnade blad' och kallas 'lidandets lycka'. Det är emellertid obehagligt att veta sig vara ansedd som en rå afvundsman.» I ett senare brev till systern av den 30 jan. 1892, alltså en vecka innan En nidvisa offentliggjordes, kommer han åter in på Levertin och skriver då: »— — i sjelfva verket är konsten endast sann naturkänsla, som tagit sig uttryck i bilder som motsvara denna känsla. Levertin har nog den der naturkänslan — verklig sorg, längtan, vemod etc., men jag kan icke medge att han funnit de sanna bilderna. Nunnornas svärmeri för en halft erotisk Kristus kan väl ej vara uttryck för en ung nutidsmans religiösa och erotiska trånad — — — det är, tycker jag, för det mesta i L:s sätt att bruka sjelfva språket något, som slår naturen midt i ansigtet — allt under det man märker ett tydligt anspråk på att vara rigtigt utsökt förfinad — detta retar en.» Tydligast framträder den syn på Levertins diktning, som jag här antagit att Fröding hade vid tiden för En nidvisas tillkomst, i hans artikel Om Oskar Levertin (Efterskörd 1910 sid. 238 ff.). På tal om sin recension av Legender och visor yttrar han där: »jag misstänkte visst att denna invecklade form ej kunde vara förenlig med verkligt känslolif, utan att skildringen af sådant var arrangerad och det självt låtsadt — därtill kom att ämnesvalet

torde varit mig ganska främmande.» I det andra brevet till systern synes han vilja erkänna möjligheten att Levertins känslor varit äkta, men raderna om nunnornas svärmeri för en halvt erotisk Kristus och en ung nutidsmans religiösa och erotiska tillstånd tala mer för en uppfattning lik den i det första brevet till systern och i artikeln Om Oskar Levertin, d. v. s. att han innerst ogillade både de Levertinska dikternas form och innehåll, ansåg formen fin men förkonstlad och känslorna låtsade, icke äkta. Och om nödig hänsyn tages till ämnesvalet och hans fabuleringslust, synes mig hans karakteristik av 'förrädarn' väl stämma med denna hans uppfattning av Levertin vid tiden för En nidvisas publicering.

Jag har förut nämnt att det intryck Frödings parodi Carolstadias sorg ger mig av Snoilskys språkdräkt icke stämmer med det intryck jag får av 'förrädarns' språkdräkt i En nidvisa. Dess uttryck om denne och hans språk: »sjunger i silkedräkt vid silversmyckat bord», »hans skrud är grann (fin), hans själ har hål», hans sång är »prål» och »bara ord» (»tomma ord») o. s. v. synas mig däremot gå väl ihop med Frödings nyss anförda kritiska yttranden om Levertin som skald. »Förrädarns» yttre form röjer enligt Munthe i vissa avseenden — balladstilen och den schwungfulla rytmen — en stark påverkan från Strindbergs Herr Beaujolais de Beaune. Till den dikten har »Förrädarn» lett också mig, dock knappast genom sin rytm. Om man bortser från de tre inledande stroferna i Förrädarn har denna dikt liksom hela En nidvisa samma meter som Levertins i Legender och visor intagna dikt Kung Lif och drottning Död, först tryckt i kalendern Svea för år 1890. Frödings dikt är ju till innehållet mycket olik Levertins men varje initierad läsare observerar likheten mellan dessa rader i Förrädarn:

hans kind är gul, hans blick är släckt,
hans sång är tomma ord

och följande i Levertins dikt:

hans skratt är sång, hans gång är lätt,
hans blick en stråle sol.

En nidvisa och manuskriptet till Nya dikter ha: »ett stoft i guldfodral, en träl, i silke och sindal» men i den i maj 1894 tryckta första upplagan av denna diktsamling har *silke* utbytts mot *flöjel*. Vad

som givit anledning till denna ändring kan man nu inte veta, men jag vill påpeka att Levertin använder ordet *flöjel* i den i Svea för år 1893 offentliggjorda dikten Kejsar Karls visa.

I anmärkningarna 1903 till sina dikter omtalar Fröding att han en gång ämnat skriva en fortsättning på Förrädarn »innehållande erinran, att den som sjunger för pöbel och säljer 'la gaye science' till 'sämre folk' ej är bättre än den som gör det till ett hov — samt försoning mellan trubadurerna». För tolkningen av denna anmärkning är det nödvändigt att dröja vid ett par uttalanden av honom som tyckas beröra samma ämne men som han gjort i andra sammanhang. I Karlstads-Tidningen för den 3 februari 1894 offentliggjorde Fröding under namnet Hans Sax en uppsats Skaldernas förnedringstillstånd som börjar med en hänvisning till ett något tidigare hållet föredrag av professor Schück om författarhonorarets öden genom tiderna, senare intaget i dennes uppsatssamling Ur gamla papper del 3, Stockholm 1897. Fröding finner att det alltid tycks »ha varit tvenne utvägar för en skald att kunna uppehålla livet, men bägge äro lika osmakliga». Han indelar skalderna i två grupper: torgskalderna samt hov- och lakejskalderna. Torgskalderna föredrogo förr sina dikter på torgen och fingo ett stycke bröd eller ett stycke fläsk för besväret. Ännu i dag går det till på samma vis ehuru fläsket och brödet icke komma en så direkt tillhanda. Att ge ut en bok nu för tiden är ju som att ställa sig mitt på torget och prisgiva sig åt mängdens godtyckliga smak. Brödet och fläsket får man nu för tiden visserligen på omvägen genom förläggaren men det är ju i alla fall samma sak. Även om en poet menar och talar fullt ärligt så befinner han sig i en högst otrevlig situation. Slår hans visa an, får han ett fläskstycke, om inte får han gå hem och lägga sig hungrig. Ännu mer förnedrande är det att med flit lägga sina ord så att de alltid smickra torgsmaken, ty det förvandlar en även i det innersta till den hycklare eller gycklare man spelar. Ännu bedrövligare än torgskalderna ta sig dock kanske hov- och lakejskalderna ut. Den andra utvägen för en poet att leva som poet är nämligen den att skaffa sig rike och mäktige beskyddare som man har att sjunga till lags. I vår tid betyda furstarne icke mycket och därför äro de genuina hovskalderna mer sällsynta — de finnas dock. Men typen lever ännu talrikt kvar bland poetiska sinekurinnehavare och poetiska karriärkapplöpare.

Att Fröding räknade sig till torgskalderna är klart. Att han kan ha tänkt på Snoilsky när han i uppsatsen talar om hov- och lakejskalderna är också givet. Mera viss är jag dock om att han tänkt på en skald som revisorn i kammarrätten, hyllningsdiktaren och ständige tävlaren om Svenska akademiens andra pris och hedersomnämnanden Filip Tammelin, som han tillåter sig skämta med i dikten Farväl till min 'försvinnande popularitet'. Däremot kan det ju vid hastigt påseende tyckas mindre troligt att han skulle ha räknat en skald som Levertin till den typen. Men om vi erinra oss hur Det unga Sverige såg på Levertins 'avfall', och vidare erinra oss att Fröding hade den 'Wirsénska institutionen' i tankarna när han skrev dikten Takt med dess lakejer, vilka för deras skull som ha makt skapa om sig till svansande apor, så inser man att han mycket väl skulle ha kunnat räkna Levertin till hov- och lakejskalderna vid tiden för En nidvisas tillkomst. För övrigt. Med sin fördelning av skalderna på blott två grupper kan Fröding inte gärna ha räknat Levertin som skald till annat än hov- och lakejgruppen.

Levertin offentliggjorde i Ord och bild för 1895 en uppsats »Konturer till en Bellmanskarakteristik» och i kalendern Svea för 1897, tryckt 1896, en essay »Verner von Heidenstam. En silhouette.» Den senare medtog han i den 1898 tryckta essaysamlingen Diktare och drömmare. I bägge uppsatserna kommer han in på de frågor som här intressera oss. Också han indelar skalderna i två grupper. Den ena kallar han kulturskalder, den andra vissångare. Sig själv bl. a. räknar han till förra gruppen, Fröding till den senare. Den förra vill göra sin konst till uttryck för sin mest fördjupade syn på livet, och när han strävar därefter sker det av självrespekt och inre nödvändighet, ty för publiken blir han mindre kär för varje steg han tager in labyrinten. Kulturskalden är för Levertin för mer än vissångaren. På den senare ser han kritiskt. I Ord och bild heter det bl. a.: »Folkvisor och alla så kallade 'folkliga' diktningar behandlas med en sorts religiös vördnad, som långt bättre vore på sin plats inför konstdiktningen. — — — Till denna gamla vantro, att 'folksjälen' framför allt skulle söka sig uttryck genom obildade munnar och outvecklade instrument, har i vår demokratiska tid sällat sig en ny, än dummare — det att anse den litteratur som särskilt förträfflig, vilken är folklig i den mening, att den företrädesvis sysselsätter sig med de lägre klasserna, deras liv och känslor. Liksom ej en prins, en greve eller en docent också hörde

till folket! Liksom man ej representerade sin nation dess starkare, ju mer man samlat i sitt väsen av dess utveckling och civilisation!» I Svea argumenterar han på liknande sätt: »Det finns hos den läsande allmänheten i alla länder och ej minst i vårt goda Sverige en avgjord förkärlek för enkla själstillstånd, onyanserade stämningar, klart och grunt tankeliv utan kulturens slipning och den inre meditationens källdjup, liksom samma publik avgjort föredrager en populär form fallande in i örat med gatmelodiens eller folkvisans lätthet, framför en verskonst, som eftersträvar invecklad orkestrering och rik kontrapunkt. Det är som om publiken betraktade skalderna som sina avlönade gycklare och egde anspråk, att de rättade sig efter de outvecklade idéerna vid deras borgerliga supfester och picknickar. Därtill har den stora läsande allmänheten en nobel ambition att vilja känna igen sig själv i dikten — — — och som den stora mängden varken fått något händelserikt yttre eller inre liv, blir idealskalden efter dess beläte en skäligen enkel vissångartyp, helst med humoristisk anläggning. — — — Så är Bacchus otvivelaktigt den gud vilkens poetiska ritual den svenska publiken bäst senterar. Men huru 'oäkta' däremot skulle det ej kallas, om någon tog sig för att skildra ett opiumrus eller än värre den metafyska spekulationens extas och svindel. — — — Det är klart, att en diktkonst, som vill tolka tillvaron i dess högsta och mest komplicerade tanke- och känsloliv ej kan bliva av den populära visans vattenklarhet. Det är också därför, som man så ofta hör klagas, att en sådan dikt som Jairi dotter av Heidenstam är 'bisarr' eller 'oklar'. Men vilka mörka, till och med för aningen svårnådda frågor rör den ej vid.» Som Berg påpekar i sin Frödingsupplaga, del IX sid. 286 ersatte Levertin när han omtryckte essayen i Diktare och drömmare de två sista meningarna i det sist anförda mot följande: »Jairi dotters historia är mer invecklad än skalden Wennerboms.» Med denna ändring angav han tydligt att han vid nedskrivandet av detta kritiska inlägg haft framför allt Fröding i tankarna och att — som Berg säger anf. arb. sid. 287 — Fröding för Levertin var det »nedslående exemplet på allmänhetens och även åtskilliga kritikers och medförfattares böjelse att upphöja överhövan den 'enkla', 'folkliga' dikten av 'folkskalden' över kulturskalden, den djupe, förnämligare». Ett och annat av vad Levertin här säger är rent av sådant att man kan undra om han icke vid nedskrivandet hade läst Frödings artikel i Karlstadstidningen.

På dessa Levertins båda inlägg gav Fröding ett svar i Ord och bild 1897 i en uppsats om Fredrek på Ransätt. Han skriver där: »Hr Oskar Levertin har med rätta beklagat sig över allt det myckna bondoväsen, som på sista tiden uppstått inom vårt lands litteratur och på dess sångtribuner. Det är icke så alldeles nödvändigt att skriva om brännvinsrus och träskodans, menar hr Levertin, man kan även skriva om opium, prinsar och docenter, vilka också höra till 'folket'. Detta är alldeles sant, men det finnes även en annan synpunkt, från vilken man kan känna sig litet obehagligt berörd av de myckna folkliga låtarne och trallarne. Bondedikten, idkad av folk, som icke genom personlig beröring känner böndernas liv, kan lätt bli till jollrigt och osant härmningsförsök efter förebilden. — — — Folklivet på landet börjar allt mer likna städernas underklass- och medelklasstillvaro, och skall det skildras, måste det ske på helt annat sätt än det traditionella. Det tycks mig, att Dahlgrens efterföljare alltför litet beakta detta, och även författaren till Värmländska låtar samt 'Räggler och paschaser' har i det fallet gjort sig skyldig till synder, som han ångrar. Men om en visdiktare kan få fatt på de nya tonerna och takterna, de nya karaktärsdragen i det omskapade folklivet och därav bilda en ny litteraturart, så torde även denna mycket väl kunna hålla sig uppe vid sidan av prins- och docentpoesien, ehuru den icke har någon rätt tränga ut den senare eller bringa den i missaktning. Det behövs bas och alt så väl som sopran och tenor i den svenska poesiens körsång. Att tysta ned hela stämmor eller enskilda röster, vare sig att de ljuda långt nere eller högt uppe, är att stympa klangens rikedom och mångfald. Endast de falskt ljudande tonerna må icke tålas.»

Berg kallar detta Frödings genmäle mycket fogligt, Söderhjelm finner det beskedligt, och utan tvivel kan Fröding sägas här räcka Levertin handen till försoning. Frödings försonlighet är dock säkert icke framkallad av Levertins argument utan beror helt visst därpå att han redan förut på egen hand nått fram till samma uppfattning som han i genmälet ger uttryck åt. Om man nämligen bortser från den bitterhet över skaldernas allmänna ynkedom som genomgår hans uppsats Skaldernas förnedringstillstånd, kan man säga att han i den intar samma ståndpunkt som i essayen Fredrek på Ransätt, där han avslutar sin diskussion av skalderna med följande ord: »Ja, poeterna äro ett ytterst bristfälligt släkte, det är visst och sant — även de allra bästa hava haft riktigt otrevliga

skröpligheter. Det är därför bäst att de icke yvas för mycket över en idealitet, som alltför ofta förekommer bara i deras böcker, icke i deras liv. Att sälja uttrycken för sina känslor är redan det tarvligt, men om det för den kära livhankens skull är nödvändigt, så kan man kräva av deras idealitet att det är äkta och verkligt kända känslor. Om fläskstyckena bli mindre och brödet knappare, så låt gå för det — det är i alla fall bättre än att ljuga inför de många på torget eller de få i palatsen.»

I ett brev till Heidenstam av den 19 dec. 1897 skriver Fröding: »Det vore roligt om Levertin recenserade mig — jag har aldrig sett ett mera raffineradt diplomatiskt aktstycke än det om Snoilsky och skulle gärna se mig själv behandlad på samma sätt. De borde ge Levertin en legation på någon farlig post — tyvärr finns det inga farliga poster mera. Han kunde också få behandla mig alldeles äfter sitt hjärtas lust utan hänsyn till de hänsyn man bör ha i ett dylikt casus.» Fröding avser här tydligen en recension av Nytt och gammalt som utkom i mitten av december 1897. Redan den 21 dec. recenserades också Frödings nya diktsamling i Svenska Dagbladet, men icke av Levertin. Om Fröding menat allvar i brevet till Heidenstam blev således hans önskan icke uppfylld den gången, och det var ju icke heller att begära — om nämligen Frödings mening varit att Heidenstam skulle stöta på Levertin — eftersom recensionen i Svenska Dagbladet stod införd antagligen samma dag Heidenstam fick Frödings brev. Följande år gav Fröding emellertid åter ut en samling dikter, nämligen Gralstänk, och nu fick han sin önskan uppfylld. I slutet på maj 1898 kom diktsamlingen ut och den 14 juni Levertins recension, den enda recension han ägnade Fröding. Denna recension berör Fröding i ett uttalande om Levertin, skrivet i november 1910, med följande ord (se Bergs Frödingsupplaga del IX, sid. 264 f.): »Men en gång då Levertin recenserade något av mig skrivet i Svenska Dagbladet, kom han mig att skratta — det var då själva till karl att vara diplomatisk, tänkte jag, ty en eller ett par spalter igenom hade han tagit sig för att uttala idel berömmande artigheter, under det att helintrycket var att det jag skrivit var av föga värde och detta kunde han göra genom att framhålla endast mindre viktiga förtjänster. Det föll mig dock aldrig in att i detta se någon perfiditet, såsom det under Strindbergsfejden från ett eller annat håll gissats. Jag trodde helt enkelt och tror så än, att Levertin i enlighet med Thorilds bekanta: man skall

ej bedöma något efter dess brister utan efter dess förtjänster, beslutat sig för att icke säga något alls om det han ogillade eller ringaktade, men verkligen ej kunde finna något annat än det där oviktiga att med uppriktighet berömma.»

Detta Frödings uttalande är mycket egendomligt. Som synes gå hans ord i brevet till Heidenstam om Levertins diplomatiska förmåga igen här. Det omdöme han fäller om Levertins recension av Gralstänk passar också bra in på dennes recension av Snoilskys sista diktsamling av år 1897 men passar såvitt jag kan se inte alls in på hans Frödingsrecension. Se samlade skrifter af Oscar Levertin, del XIII, Svensk litteratur I, sid. 185 ff.! Levertin tillämpade i den ingalunda Thorilds regel. Han drog sig icke alls för att kritisera utan gjorde detta kraftigt. Den Frödingska monadläran låter icke diskutera sig anser han, och dennes lära om Gral finner han intresse- och innehållstom. Han citerar stroferna:

Gral är i gott,
är det ock matt,
gral är i smått
mynt dock en del av en skatt.

Sant är dock sant,
är det ock tunt,
gjutet i grant
rimmad poetisk strunt.

och tillägger: »Det är skaldens eget omdöme, som kritiken knappast har lust att jäfva.» Han anför raderna:

Det som kallas gott
är ej alltid gott,
det som kallas ont
är ej alltid ont.

Gode äro icke alltid
enbart gode,
onde äro icke alltid
enbart onde.

Månne icke gode göra
utan vilja stundom ont?
Månne icke onde göra
utan vilja stundom gott?

och anmärker: »Hvad skall man kunna svara på dessa spörsmål annat än: Jo, ungefär så förhåller det sig verkligen, herr Fröding.» Till en viss grad innebär det också kritik när han om Frödings versifikatoriska förmåga yttrar: »hans formella mästerskap är så obegränsadt, att han skulle kunna sätta adresskalendern eller multiplikationstabellen i verser, som klingade brillant och kanske också — jag tror det nästan — kunde verka lustigt och poetiskt.» Att påstå att Levertin i sin recension icke sagt något alls om det han ogillade eller ringaktade hos Fröding är således raka motsatsen till verkliga förhållandet. Likaså är det oriktigt att han framhållit endast mindre viktiga förtjänster. Han finner det visserligen vara »alltför lätt» att skämta med Frödings »barnsliga spekulation» men framhåller också att saken även har andra sidor som icke böra förbigås. Man måste värdera »den goda och sträfvande vilja, som här kommer fram liksom öfverallt hos Fröding», likaså »de ansträngningar författaren gör att kämpa sig fram till klarhet och utvidga sitt väsens gränser.» Genom logik och reda kunna, anser han, även anspråkslösa begåvningar bland dem som grubblat över tingens väsen fängsla långt mer än Fröding men denne »har framför dem en oändligt mycket djupare och mer lidelsefull känsla af själfva problemen, af disharmonien, som låter oss spörja, af de tillstånd af undran, hemsjuk längtan och tärande förtviflan, ur hvilka pressas fram det brännande behofvet efter förklaring.» I skildringen av dessa inre strider har Fröding enligt Levertins mening sin domän. »Fick man gifva skalden ett råd, skulle han åtminstone för offentligheten aldrig gå längre, och den, som vill se hur själfull och hur verkligt djupsinnig hans diktning i tolkandet af dylika stämningar kan vara, tage fram hans förra diktsamling, 'Nytt och gammalt', och läse den underbart vackra lilla cykeln 'Min stjärnas sånger'.» Efter att ha citerat några strofer ur dem, avslutar Levertin recensionen med orden: »Strofer som dessa nå till rymder, dit den Frödingska spekulationen aldrig kommer att hinna — och höja sig öfver hans abstraktioner som ett skimrande springvatten öfver mullen.»

Hade Levertin verkligen velat vara elak — diplomatiskt eller ej — så hade han icke behövt säga detta och hade kunnat nöja sig med att uttala sig enbart om Gralstänk. I stället inleder han sin recension med att om Fröding som skald berätta en 'saga', högst märklig och vacker fram till den punkt där den skall förtälja om

de frödingska stänken ur den heliga Gral. Så långt skall Levertin här få åter berätta den sagan:

»Det var i visskrifvarnas sagorike, där diktmakarna bo i hvita marmortempel, i murgrönsslott med tinnar och torn, i tysta celler med böcker och bilder, i idylliska hus med björkar kring knutarna och geranier i fönsterna — allt efter eget val, där bodde i den vackraste röda stugan en sångare och spelman af de allra bästa. En vårdag hade han kommit dit och begynt musicera — ibland på guitarr och ibland på dragharmonika — påstod han själf, när folk undrade öfver hvad det kunde vara för ett instrument, som hade så växlande toner och så olikartad klang, än skygg och fin, trånadsfull visa, än yr och klumpig polska. Men han gäckades med den goda menigheten, som skockade sig kring gården för att höra honom spela. Hans instrument var hvarken så sprödt och tunt som en guitarr eller så vulgärt som ett piglock. Det var helt enkelt en mycket märkvärdig fiol, och på den spelade han allt hvad de susande skogarna och de kvittrande fåglarna lärt honom, ty han hade vandrat länge och ensam i skog och hage, och markens sol och skugga hade fallit djupt in i hans själ, och han spelade på en gång så konstfullt och så enkelt, att allas öron tjusades. 'Han har hittat en gammal bondfiol, det är bara på en äkta gammal svensk fejla, som man kan spela så', ropade de flesta bland åhörarna, och det var blott en och annan misstrogen, som sade till sig själv: 'nej, det är ingen bondfiol, det är en äkta cremonesare, som förnissats af en underbart skicklig lutmakare.' Hur som helst fortsatte spelmannen, och hans stråkdrag blevo allt starkare, hans stycken allt flera, skorrande vilda och smältande innerliga.»

För att i Levertins recension som helhet betraktad kunna se ett utslag av perfiditet måste man nog vara på förhand inställd på att se skevt. Jag tror t. o. m. att Söderhjelm i sin Levertinbiografi II, sid. 345 låtit sitt omdöme om Levertins recension i någon mån påverkas av Frödings egna ord om den recensionen i Efterskörd. I första delen av biografien sid. 332 berör Söderhjelm också Levertins Frödingsrecension, påpekande att i den »ingå mycket superlativa ord om skaldens tidigare alstring». I en not till detta säger han efter att ha hänvisat till Frödings uttalande i Efterskörd: »Men en nära anförvant till Levertin, till vilken denne ofta förtrodde sig, hörde honom mer än en gång utropa: 'Den som kunde skriva vers som Fröding!'» Utan tvivel är Levertins saga om Fröding att fatta

som ett offentligt erkännande av Fröding som en överlägsen skaldebegåvning. Enligt min mening är den emellertid också något mer. Mig förefaller det nämligen som om Levertin med den visat att han fattat den hand till försoning som Fröding året förut räckte honom i uppsatsen om Fredrek på Ransätt. I sitt brev till Mauritz Hellberg hade Levertin som vi minnas skällt ut 'gitarrklinkarn' efter noter, talat om 'träskodans på landsvägen' och anmärkt att alla icke fått en sådan uppfostran att de älska 'dragklavér' — somliga tycka bättre om en »Stradivarius'.» I recensionen erkänner han nu oförbehållsamt att Frödings instrument »var varken så sprödt och tunt som en guitarr eller så vulgärt som ett piglock» utan helt enkelt en mycket märkvärdig fiol, närmare bestämt »en äkta cremonesare, som fernissats av en underbart skicklig lutmakare.»

Det kapitala misstag Fröding gör sig skyldig till när han säger att Levertin i sin recension av Gralstänk icke sade något alls om det han ogillade eller ringaktade, kan icke bero på annat än ren glömska. Den glömskan är emellertid så stor att man icke synes mig ha rätt att av hans uttalande 1910 dra några slutsatser om vilket intryck Levertins recension gjorde på honom 1898. Ja, man torde lugnt kunna påstå att han då måste ha haft en annan uppfattning om den än 1910. Han kan då icke ha undgått att se vare sig klandret eller berömmet, och inte heller att Levertin i sin recension tog tillbaka de förklenande ord om honom som skald vilka han hade fällt i brevet till Hellberg. Förutsatt att jag har rätt i mitt antagande att Fröding med Guilbert du Mont de Meune avsett Levertin, finnes ingenting som hindrar, att Fröding 1898 kan ha tagit dennes recension som bevis på att Levertin varken ville förneka hans storhet som skald eller hämnas på honom för hans 'sång om lögn för lön'. Till insikt därom kan Fröding för övrigt ha kommit redan 1897, ty i sin Svenska Dagblads-artikel »En blick på den svenska skönlitteraturens utveckling under Oscar II:s regering» skriver Levertin den 17 sept. 1897: »Det bedrefs under detta [d. v. s. 1880-talet] ett mödosamt och intensivt andligt jordbruk, utan hvilket — misstänker jag — vår nuvarande poesis vackraste trädgårdar svårligen voro tänkbara, hvarken Verner v. Heidenstams lustpark med sin trollska blandning af gammal svensk herrgård och stiliserad romersk villaplantering med marmor bland poplarne, Selma Lagerlöfs lustiga gammaldags rosenanseri med alla våra mormödrars blomstersorter eller Frödings täppa, där han i rouseauistiskt raffine-

mang odlar torpväxter, stockrosor, vildapel, geranium och balsamin.» Det är säkerligen närmast detta uttalande av Levertin och några ord av Heidenstam på annat ställe, B-upplagan av Svenska Dagbladet för samma dag (Om patriotism)[1] som Fröding haft i tankarna när han i Upsala Nya Tidning 25/11 1897 skriver i en artikel Infall och utfall: »Levertin och Heidenstam ha tagit sig före att i sitt Svenska Dagblad i förbigående säga artigheter om sina medtävlare på längre eller kortare avstånd. Det är ädelmodigt av dem och manar till efterföljd. Poetiska föreningar för 'ömsesidig beundran' hava visserligen råkat i vanrykte, men vid sidan av vänkritik tör även vänbeundran och t. o. m. uppskattning av motståndare hava en uppgift att fylla, ehuru jag för övrigt anser även den berömda poetiska avundsjukan delvis berättigad.»

Det hade varit av intresse att ha ett uttalande av Fröding om Levertin från tiden närmast efter dennes recension av Gralstänk, men 1898 råkade Fröding in i en lång period av svår ohälsa. Den sak vi här behandla berör Fröding mig veterligt åter först 1903 i sin ovan sid. 213 anförda anmärkning till Förrädarn. Den fortsättning han där talar om som en gång påtänkt sysselsatte honom ännu de sista åren av hans liv. I del VIII av sin Frödingsupplaga har Berg sid. 226 avtryckt följande, hämtat ur den enligt Berg sannolikt äldsta av fem anteckningsböcker, som Fröding 1908 började fylla med utkast till dikter:

»Diktämne:

SKALDEN OCH LEKAREN(JONGLÖREN).

Bäggedera under medeltid och sednare förekommande hos samma person. Stundom är väl dock lekaren (ehuru ej helt) ensamt förherrskande hos samma person. Möjligen är lekareväsendet icke häller någonsin helt skildt från de höfdinglika sångare, som man i synnerhet tänker sig som skalder. Jfr Norrönaskalderna Björnson, Tegnér, Ibsen, Byron m. fl. med vissjungande lustighetsmakare af

[1] Jag citerar ur Heidenstams artikel: »De vindar som nu blåsa — till en tid — äro gunstigare för det svenska kynnet och fåfängt skulle vi söka bestrida att de redan medfört ett nationellt uppsving och en på nytt växande självkänsla — hvilken i stället att öka förbittringen mellan de båda folken tvärt om möjliggör en friare och därför mindre pessimistisk förståelse. Vår litteratur har längesedan afkastat oket, och den svenska ursprungligheten i en Frödings eller Selma Lagerlöfs diktning visa att vi därpå ingenting förlorat.»

högre eller lägre slag: Burns, Bellman, François Villon samt allehanda kuplettmakare och komedidiktare i äldre och senare tider. Shakespeare?»

Som synes ämnade Fröding av detta diktämne göra en dikt, som behandlade samma problem som, efter vad vi i det föregående sett, han och Levertin tidigare polemiserat om och som Fröding måhända kom att närmare tänka över först i och med Levertins brevsvar på hans recension av Legender och visor. Någon dikt blev det icke av det anförda diktämnet, men man vill gärna se ett samband mellan detta och dikten »Montcontour på äldre dagar», ursprungligen kallad Försoning, som Berg avtryckt anf. arb. sid. 190 ff. och som han funnit i samma anteckningsbok som 'diktämnet'.

Denna dikt lyder:

[Hvem är den ädle gästen
på Louvre hos la Reine,
han sjunger under fästen
på Louvre för la Reine. *struket*]

[Men lustigt ä t] Nu dansa lustigt korten
för Charles af Valois.
Hvem söker in vid porten
Kung Charles af Valois?

Det svaras ifrån vakten:
»på Louvre bor la Reine,
och den som äger makten
på Louvre är la Reine.

Men, främling, stig af hästen,
du kännes af la Reine,
en sångare vid fästen
berömt dig för la Reine.

[Han önskar icke hämnas
din sång om lögn för lön,
med heder må han nämnas,
Guilbert du Mont de Meune. *struket*]

Stig därför tryggt ur sadeln,
herr Guy de Montcontour,
och blanda dig med adeln,
herr Guy de Montcontour.»

Den gamla slitna kappan
han slängde vårdslöst hän,
gick sedan uppför trappan
och sökte upp la Reine.

*

Han sade hårt: mitt namn är fult,
jag är en krokig träl,
mitt anlete är blekt och gult
och jag har sålt min själ.

Jag är en man, som har förspilt
mitt lif på lögn för lön,
döm, Frankrike, döm mera mildt
Guilbert du Mont de Meune.

Till detta fogar Berg: »Utkast finnas även på två små lösa lappar. Det ena är i allt väsentligt identiskt med de tre första stroferna av ovanstående [r. 3 hvem är den *tyste* gästen ä t. *en sångare som sjunger*]; det andra innehåller blott raderna:

En sångare
Och sångaren
till glädje för de unga
men utan (?)

Men icke för att hämnas
och ingen lögn för lön
med aktning hörs han nämnas
Guilbert du Mont de Meune.»

Uppläggningen av »Montcontour på äldre dagar» är i sina allmänna drag densamma som uppläggningen av Förrädarn. Olikheterna äro ju många men de flesta ge sig av sig självt. Som sig bör sjunger i Förrädarn Montcontour — i sin egenskap av frödingsk torgskald = levertinsk vissångare — för 'sämre folk' ibland spritångorna på en landskrog under en paus i träskodansen och i »Montcontour på äldre dagar» den frödingska hovskalden = den levertinska kulturskalden Guilbert du Mont de Meune för hovet under en fest på Louvre. Märklig är emellertid den olika ställning Karl av Valois har i Förrädarn och i »Montcontour på äldre dagar». I den förra dikten spelar han en betydelsefull roll men i den senare

endast kort, om vi nu så skola tolka orden: »Nu dansa lustigt korten för Charles av Valois.» I »Montcontour på äldre dagar» är det icke konungen utan drottningen som har makten. Om, som Holmberg väl måste anta, Karl av Valois är Oscar II i »Montcontour på äldre dagar» liksom i Förrädarn, så kräver hans teori att la Reine är drottning Sofia, men vad Fröding med sina ord om konungen och drottningen i så fall skulle ha velat antyda om maktfördelningen mellan dem, blir då för enkelt roligt för att verka troligt. Anta vi åter, som i det föregående, att Charles av Valois symboliserar Svenska akademien i dess sekreterare C. D. av Wirséns gestalt, så behöver la Reine icke vara en bestämd person utan skulle kunna tolkas antingen som en poetisk figur rätt och slätt eller som en personifikation av den allmänna opinionen, pressen eller något dylikt. Wirséns makt sjönk ju med vart år som gick. Han fick som Böök säger i Svenska litteraturens historia del IV sid. 44 »erfara, att han hade majoriteten, den s. k. allmänna opinionen emot sig, att han var impopulär. — — — Han liknande en fästningskommendant, som visserligen har en utmärkt, dominerande belägenhet och goda förråd, men som är kringränd av en absolut övermakt och har myteri inom de egna leden.»

Härmed har jag kommit till slutet av denna uppsats. Jag har i den framlagt och granskat det material som tyckes mig kunna ge hållpunkter i och belysa frågan om Förrädarens adressat. Sammanfattande skulle jag vilja uttrycka min uppfattning i den frågan så: För Snoilsky talar ganska litet, mot honom både mer och viktigare ting, för Levertin åter så mycket av olika slag både direkt och indirekt, att han enligt min mening bör anses skäligen 'misstänkt', tills eventuellt nytt material framkommer som kan definitivt fria eller fälla honom, om de uttrycken tillåtas om en oskyldig. Söderhjelm tror (Levertinbiografien II sid. 345 f.) att den kontrovers de bägge skalderna hade i början av sin bana, icke gjorde något vare sig till eller ifrån för deras uppfattning av varandra som skalder. Följer man de olika faserna i den utveckling förhållandet mellan dem genomgick får man dock en stark känsla av att denna kontrovers varit långt ifrån betydelselös. Man ser i materialet hur de ord som användas vid deras sammanstötningar oupphörligt komma igen, maskerade eller icke. Det är som om de bägge motståndarna lekte 'kurra gömma' med varann inför andra men inför varandra 'titt ut'.

I början är leken mycket allvarlig men så småningom börjar den göra mera skäl för namnet lek. Hellberg berättar i sina Frödingsminnen att Fröding och Levertin efter en föreläsning som den senare höll och den förre åhörde, växelvis gjort ansatser att närma sig varandra men hejdat sig på halva vägen. Det är beklagligt att de icke rätt tidigt blevo personligt bekanta, ty mer hade säkerligen icke behövts för att de skulle ha lärt sig bättre uppskatta varandras skaldskap, vilket hade varit till fördel för Levertin som recensent och kritiker. Det kan nämligen icke hjälpas att hans dåliga syn för andra sidor av Frödings skaldskap än det han kunde kalla för bondedikt och enkla visor, röjer långt mera brist på vilja än på förmåga att se och uppfatta. Vad han säger om Fröding i början av och delvis även för övrigt i sin Frödingsrecension 1898 visar att han förstod denne ganska bra när han ville. Fröding synes ha börjat uppskatta Levertins skaldskap tidigare än denne Frödings. Skälen härtill kunna ju ha varit och voro antagligen många, men ett torde kunna sökas däri att han visste med sig att det var han som 'börjat'. Levertin åter kunde säga sig att han med brevet till Hellberg blott givit svar på tal, och att han — om min uppfattning av Förrädarn är riktig — hade mer att smälta.